

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

MAKTABGACHA TA'LIMDA O'YIN ORQALI LIDERLIK QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISH

Toshkent Oriental Universiteti

katta o'qituvchisi **Boymatova Anorkhol Gulmurodovna**

MT talabasi **Komilova Mukhaye**

Annotatsiya: Maktabgacha yosh davri – inson hayotida uziga hos, juda muhim davr hisoblanadi. Shu bosqichda bolaning individual xususiyatlari, tafakkuri, muloqot ko'nikmalari, shuningdek, liderlik qobiliyatlari shakllana boshlaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalar atrof muhitni faol o'rganadi, o'zaro muloqot va hamkorlik jarayoniga kirishadi. Bu davrda bolalar ko'proq o'yin orqali yangi harakatlarni va bilimlarni egallaydi. O'yin faqatgina ko'ngil ochar mashg'ulot emas, balki bola shaxsining har tomonlama rivojlanishida muhim vosita hamdir.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, o'yin, liderlik, ijtimoiy tajriba, tashabbuskorlik, shaxs rivoji, o'zaro munosabatlar.

O'yin faollik, mustaqillik, tashabbuskorlik va boshqaruvchilik sifatlarini yuzaga chiqarishda beqiyos ahamiyatga ega. Maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanuvchilar soni ko'p bo'lgan jamoada har bir bolaning tabiiy liderlik sifatleri namoyon bo'la boshlaydi. Liderlik – bu, eng avvalo, boshqalarni orqasidan ergashtirish, tashkil qilish va muayyan natijaga erishishga yetaklay olish qobiliyatidir. Aynan o'yin jarayonida bolalar tengdoshlarining fikrini inobatga olish, to'g'ri qaror qabul qilish, o'z g'oyalarini ilgari surish, guruh a'zolari bilan kelishish, dushmanliksiz bahslashish, nizolarni hal qilish kabi liderga xos fazilatlarni amalda sinab ko'radi. Inson hayotining poydevori aynan maktabgacha yoshda shakllanadi.

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

Ushbu davrda o'yin – ijtimoiy tajriba maktabi sifatida xizmat qiladi. O'yinlar orqali bolalar atrofdagilar bilan o'zaro hamkorlikda turtki, mas'uliyat, tashabbus, tashkilotchilik, maqsad sari harakat, boshqalarga yordam ko'rsatish sifatlarini o'zlashtirib boradilar. Shu sababli aynan maktabgacha yoshda liderlik ko'nikmalarini barvaqt aniqlash va rivojlantirish muhim masala sanaladi [1].

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ijtimoiy tajriba va liderlik sifatlarini shakllantirishda quyidagi jihatlarga e'tibor qaratiladi: bolaning mustaqil harakat qilishiga imkon berish, o'z g'oyasini bildirishi, jamoada o'zini erkin tutishi, boshqalarning fikrini hurmat qilish, o'z harakatlari uchun javobgarlikni his qilish, muhim qarorlar qabul qilishga jalb etish, muammoni mustaqil hal qilishga yordam berish. Ana shu xususiyat va fazilatlar, asosan, o'yin orqali rivojlanadi. Sababi, o'yin davrida bola o'zining tabiiy qobiliyatlarini erkin namoyon qila oladi. O'yinlarning turlari ko'p: rolli o'yinlar, ijodiy o'yinlar, harakatli, intellektual, didaktik o'yinlar va h.k. Har bir turdagi o'yin bola ongining rivojlanishida o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. Masalan, rolli o'yinlarda bola tasavvurini ishlatib, jamiyatda turli rollarni o'zlashtiradi, boshqalarni boshqarish, kelisha olish, bahs va muzokaralarda qatnashish ko'nikmalariga ega bo'ladi. O'yinlar – bolaning tabiiy liderlik sifatleri yuzaga chiqadigan muhit yaratadi [2].

Bugungi kunda zamonaviy maktabgacha ta'lim dasturlarida bolalarda yetakchilik (liderlik) ko'nikmalarini shakllantirish eng muhim vazifalardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Bolaning o'z tengdoshlariga nisbatan yetakchilik qilishga bo'lgan intilishi tabiiy ehtiyoj sifatida qaraladi. Bola kichik guruhlarda birgalikda o'ynayotganda liderlik jihati kuchli bola boshqa bolalarga tashabbus ko'rsatadi, yetakchilik rolini oladi, o'yinni yo'naltiradi, qoidalarni taklif etadi va boshqalarni o'z ortidan ergashtiradi. O'yin jarayonidagi ijtimoiylashuv bolani jamiyatga moslashishiga, jamoada o'zini topishiga yordam beradi.

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

Ko'pchilik bolalarda liderlik fazilatlari tabiiy holatda namoyon bo'ladi, ammo ba'zi bolalarga bu jarayonda ustama yordam, rag'bat va o'rnak ko'rsatish ham lozim bo'ladi. Ta'lim muassasasida tarbiyachi yoki pedagog bola liderligini tan olish, uni rivojlantirishga rag'batlantirish, tengdoshlar bilan sog'lom raqobat muhitini yaratib berishi kerak. Bunda asosiy diqqat, bola o'yin jarayonida o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon qilishiga qaratiladi. O'yin asosida liderlik ko'nikmalarini shakllantirish pedagogdan ham maxsus kasbiy mahorat talab etadi. Tarbiyachi bola liderligini to'g'ri yo'nalishga solish, ijobiy motivatsiya yaratish, guruh bo'yicha ishtirokchilar orasida adolatli muhit barpo etishi zarur. Har bir bola o'z imkoniyatlariga qarab yetakchilik qilish, boy tajriba to'plash va ijtimoiylashish uchun qulay muhitga ega bo'lishi muhim ahamiyat kasb etadi. Aynan o'yin davomida bolaning liderlik fazilatlari, tashabbuskorligi, muammoga yechim topa olish layoqati, guruh ichida muvofiqlik va hamjihatlik ko'nikmasi rivojlanadi [3].

O'yin orqali liderlik qobiliyatini rivojlantirishda muayyan pedagogik shart-sharoitlarni yaratish lozim bo'ladi. Bolalar orasida ijtimoiy o'zaro ta'sirni kuchaytirish, ular orasida do'stona va hamkor muhitni barpo etish, har bir bolaning jamoada o'z o'rnini topishini ta'minlash – pedagogik jarayonning asosiy vazifalaridan hisoblanadi. O'yinlarning maxsus turlaridan foydalangan holda, tarbiyachi har bir bolani diqqat markaziga olib, uning individual qobiliyatlarini aniqlaydi, ularda o'zini boshqara bilish, etakchilik qilish, boshqalarga yordam ko'rsatish motivatsiyasini kuchaytiradi. Shuni unutmaslik zarurki, maktabgacha yoshdagi har bir bola lider bo'lishi mumkin. Pedagog vazifasi – boladagi liderlik fazilatini vaqtida ko'rib, uni to'g'ri rivojlantirishdan iborat. Bu borada og'zaki rag'bat, qiziqarli o'yin shakllari, ijtimoiylashuv muhitini yaratish va har bir bolaning o'zini namoyon qilishiga erkinlik berish muhim ahamiyatga ega. Har bir bola o'zini o'yin davomida qahramon, tashkilotchi, boshqaruvchi sifatida sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'lishi

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

kerak. Bu orqali bolada o'z kuchiga ishonch, muammolarni mustaqil hal qila olish, tashabbuskorlik, guruhni boshqara olish, muayyan bir vaziyatda mas'uliyatni o'z zimmasiga olish ko'nikmalari shakllanadi. O'yin asosida tashkil etilgan maktabgacha ta'lim jarayonining afzalligi shundaki, bola o'zining tabiiy ijtimoiylashuv ehtiyojini to'liq qondira oladi, tengdoshlari bilan o'zaro hurmat, bahamjihatlik munosabatlarini rivojlantiradi. Aynan ana shunday muhitda bola nafaqat lider, balki jamoadosh, mas'uliyatli, tashabbuskor, mo'tadil va murosqa qiluvchi shaxs sifatida shakllanadi.

Maktabgacha ta'lim tizimida liderlik fazilatlarini shakllantirish faqat pedagogik jarayon bilan cheklanib qolmaydi. Oilada, yaqin atrofda bola erkin harakat qilishi, o'z tashabbusini bildirishi, qiyinchiliklarni engishga, guruh a'zosi sifatida faol ishtirok etishga undalishi lozim. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun yaratilgan o'yin muhiti ijtimoiy, psixologik va axloqiy jihatdan barqaror bo'lishi kerak. Bolaning tabiiy qobiliyatlarini namoyon etishda keng imkoniyatlar yaratish – uning kelajak hayotida lider shaxs sifatida shakllanishi uchun poydevor bo'lib xizmat qiladi. Shu o'rinda ta'kidlash joizki, liderlik kabilari bola hayotida doimiy rivojlanib boradigan jarayon hisoblanadi. Maktabgacha yoshda qo'yilgan liderlik asoslari bolani kelajakda faol, tashabbuskor, ijodkor inson sifatida shakllantiradi. O'yin orqali rivojlangan liderlik ko'nikmalari maktabda, jamiyatda, keyinchalik mehnat faoliyatida muvaffaqiyatli bo'lish uchun mustahkam zamin yaratadi. Maktabgacha ta'lim muassasasida bolani erkin, mustaqil, ijtimoiy moslashgan, irodali, qaror qabul qiluvchi, maktab va jamiyat hayotiga tayyor lider sifatida shakllantirish eng asosiy vazifalardan biridir. Bu borada pedagog, tarbiyachi hamda ota-onalar o'zaro hamkorlikda harakat qilishi, bola manfaati yo'lida birgalikda harakat qilishi lozim. Umuman olganda, maktabgacha ta'limda o'yin jarayonining asosiy ahamiyati shundaki, bolalar o'yin davomida hayotga tayyorlanadi, ijtimoiy tajriba orttiradi, tengdoshlar bilan muloqot qilish, muhim qarorlarni

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

qabul qilish va o'z qarashlarini himoya qilishni o'rganadi. Shu tariqa, o'yin orqali yetakchilik qobiliyati shakllangan bola kelajakda ham tashabbuskor, ham ijtimoiy mas'uliyatli, ham maqsadga intilgan shaxs bo'lib ulg'ayadi [5] .

Xulosa

Maktabgacha ta'limda o'yin orqali liderlik qobiliyatini rivojlantirish zamonaviy pedagogika oldida turgan eng dolzarb vazifalardan hisoblanadi. O'yinlarning boy imkoniyatlari bola shaxsining ijtimoiy, psixologik jihatdan har tomonlama o'sishga yordam beradi. Mustaqil fikrlash, tashabbuskorlik, boshqaruvchilik, mas'uliyat va ijtimoiy muhitga moslashuvchilik kabi sifatlar bola shaxsida barvaqt shakllanadi. Bola maktabgacha yoshdayoq liderlik sifatlarini namoyon eta boshlasa, bu uning butun hayotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, maktabgacha yoshdagi tarbiyalanuvchilarda liderlik fazilatlarini o'yin orqali rivojlantirishga ustuvor ahamiyat qaratish, tarbiyachilar va ota-onalar zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan tavsiya etilgan dasturlar va metodik qo'llanmalar.
2. Sharipova D.L. "Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi". – Toshkent, 2020.
3. Narzieva N.X. "Bolalar faoliyatida o'yin va uning ahamiyati". – Toshkent, 2019.
4. Mahmudova M.Yu. "Maktabgacha ta'lim pedagogikasi". – Toshkent, 2018.
5. Zamonaviy pedagogika va psixologiya fanining darslik va ilmiy maqolalari.